NÁVRHY GENERÁLNEJ ADVOKÁTKY
JULIANE KOKOTT
prednesené 23. apríla 2009 [1]

I — Úvod

1. Toto konanie opätovne ponúka Súdnemu dvoru príležitosť spresniť dôležitý bod svojej judikatúry týkajúcej sa pripísania zodpovednosti za protisúťažné správanie v rámci skupín spoločností. Na rozdiel od veci ETI, [2] v ktorej Súdny dvor nedávno rozhodol, sa však v tejto veci otázka netýka problému sukcesie podnikov, ale podmienok vzniku zodpovednosti materskej spoločnosti za protisúťažné správanie jej dcérskych spoločností.

2. Pozadím tejto záležitosti je konanie týkajúce sa protisúťažného správania, v ktorom Komisia zistila, že štyri spoločnosti, úplne ovládané spoločnosťou Akzo Nobel NV, sa ako účastníci kartelovej dohody v oblasti cholinchloridu, ktorá je v rozpore s pravidlami hospodárskej súťaže, dopustili porušenia článku 81 ods. 1 ES a článku 53 ods. 1 Dohody o EHP. [3] Hoci sama materská spoločnosť Akzo Nobel NV nebola účastníkom kartelovej dohody, bola jej spoločne a nerozdielne s jej dcérskymi spoločnosťami uložená pokuta. Príslušné rozhodnutie Komisie z 9. decembra 2004 [4] (ďalej len „sporné rozhodnutie“) v celom rozsahu potvrdil Súd prvého stupňa rozsudkom z 12. decembra 2007 [5] (ďalej len „napadnutý rozsudok“).

3. Súdny dvor má teraz rozhodnúť o odvolaní, ktoré podal Akzo Nobel NV a ďalšie štyri spoločnosti skupiny Akzo Nobel. Účastníci sa v podstate zhodujú na tom, že materská spoločnosť môže niesť zodpovednosť za protisúťažné správanie svojich dcérskych spoločností, pokiaľ má na ne rozhodujúci vplyv. Je však veľmi sporné, či takýto vplyv možno predpokladať v prípade, keď materská spoločnosť vlastní všetky podiely svojich dcérskych spoločností, alebo či musia okrem toho existovať konkrétne prejavy vplyvu materskej spoločnosti na obchodné správanie jej dcérskych spoločností; v tomto bode nie je judikatúra Súdu prvého stupňa jednotná. [6] Okrem toho je potrebné objasniť, presne v ktorých aspektoch musí mať materská spoločnosť rozhodujúci vplyv (predmet rozhodujúceho vplyvu).

1 — Jazyk prednesu: nemčina.
2 — Rozsudok z 11. decembra 2007, ETI a i., C-280/06, Zb. s. I-10893.
3 — Dohoda o Európskom hospodárskom priestore (Ú. v. ES L 1, 1994, s. 3; Mim. vyd. 11/052, s. 3).
4 — Rozhodnutie Komisie 2005/566/ES z 9. decembra 2004, ktorým sa upravuje konanie podľa článku 81 Zmluvy o ES a článku 53 Dohody o EHP (prípad C.37.533 — Cholinchlorid), oznámené pod číslom K(2004) 4717, súhrn v Ú. v. EÚ L 190, s. 22.
5 — Rozsudok Súdu prvého stupňa z 12. decembra 2007, Akzo Nobel a i./Komisia, T-112/05, Zb. s. II-5049.
6 — V tejto súvislosti pozri najmä body 63 až 68 týchto návrhov.

II — Právny rámec

4. Právny rámec tejto veci predstavuje článok 81 ods. 1 ES, článok 53 ods. 1 Dohody o EHP, ako aj článok 23 ods. 2 nariadenia (ES) č. 1/2003. [7]

5. Článok 81 ods. 1 ES v príslušnej časti znie:

„Nasledujúce sa zakazuje ako nezlučiteľné so spoločným trhom: všetky dohody medzi podnikateľmi, rozhodnutia združení podnikateľov a zosúladené postupy, ktoré môžu ovplyvniť obchod medzi členskými štátmi a ktoré majú za cieľ alebo následok vylučovanie, obmedzovanie alebo skresľovanie hospodárskej súťaže v rámci spoločného trhu, najmä tie, ktoré:

a) priamo alebo nepriamo určujú nákupné alebo predajné ceny alebo iné obchodné podmienky;

b) obmedzujú alebo kontrolujú výrobu, odbyt, technický rozvoj alebo investície;

c) rozdeľujú trhy alebo zdroje zásobovania;

…“.

6. Článok 53 ods. 1 Dohody o EHP obsahuje ustanovenie, ktoré je v podstate totožné s obsahom článku 81 ods. 1 ES, vzťahuje sa však na obchod medzi zmluvnými stranami tejto dohody v rámci územia, na ktorom sa uplatňuje.

7. Článok 23 ods. 2 nariadenia č. 1/2003 znie:

„Komisia môže rozhodnutím uložiť podnikom alebo združeniam podnikov pokuty, keď úmyselne alebo z nedbalosti:

7 — Nariadenie Rady (ES) č. 1/2003 zo 16. decembra 2002 o vykonávaní pravidiel hospodárskej súťaže stanovených v článkoch 81 a 82 Zmluvy (Ú. v. ES L 1, s. 1; Mim. vyd. 08/002, s. 205).

a) porušujú článok 81 alebo článok 82 Zmluvy…

…

Pokuta uložená každému podniku alebo združeniu podnikov nepresiahne 10 % jeho celkového obratu v predchádzajúcom obchodnom roku.

…“

III — Okolnosti predchádzajúce konaniu

A — *Skutkový stav a správne konanie*

8. Podľa zistení Komisie, na ktoré odkazuje Súd prvého stupňa v napadnutom rozsudku, [8] táto vec vychádza zo skutkového stavu, ktorý ďalej opíšem.

9. Po prijatí žiadosti amerického výrobcu o uplatnenie tzv. oznámenia o zhovievavosti v apríli 1999 začala Komisia vyšetrovanie v sektore cholinchloridu na celosvetovej úrovni.

10. Cholinchlorid patrí do B-komplexovej skupiny vo vode rozpustných vitamínov (vitamín B4) a používa sa najmä v priemysle živočíšnych krmív ako prísada do krmív. Okrem výrobcov na trhu cholinchloridu pôsobia na jednej strane spracovatelia, ktorí kupujú výrobok od výrobcov v tekutej forme a na účet výrobcu alebo na vlastný účet ho spracúvajú na cholinchlorid obsiahnutý v inej látke, a na druhej strane distribútori.

11. Aj odvolatelia, päť spoločností zo skupiny Akzo Nobel, pôsobia na trhu cholinchloridu. Akzo Nobel NV so sídlom v Holandsku je materská spoločnosť skupiny Akzo Nobel a vlastní (ako čistý holding) celé základné imanie svojich dcérskych spoločností Akzo Nobel Chemicals International BV a Akzo Nobel Nederland BV. Posledná uvedená spoločnosť vlastní 100 % podiel na základnom imaní svojej dcérskej spoločnosti Akzo Nobel Chemicals BV, ktorá vlastní všetky podiely svojej dcérskej spoločnosti Akzo Nobel Functional Chemical BV.

12. Po skončení vyšetrovania Komisia v článku 1 sporného rozhodnutia uviedla, že odvolatelia sa na európskej, ako aj na celo-

8 — Pozri najmä body 1 až 20 napadnutého rozsudku.

svetovej úrovni podieľali na dohodách a zosúladených postupoch, ktoré spočívali v určovaní cien, rozdelení trhu a zosúladených akciách proti konkurentom v sektore cholinchloridu v EHP, čím porušili článok 81 ods. 1 ES a článok 53 ods. 1 Dohody o EHP. [9]

13. Na základe zistených porušení Komisia v článku 2 sporného rozhodnutia uložila pokutu v celkovej výške 20,99 milióna eur spoločne a nerozdielne spoločnostiam Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV a Akzo Nobel Functional Chemicals BV.

14. V článku 3 sporného rozhodnutia Komisia vyzvala odvolateľov, aby okamžite ukončili porušovania uvedené v článku 1 a aby sa v budúcnosti zdržali zisteného porušovania a akéhokoľvek činu, ktorý má rovnaký alebo podobný cieľ alebo účinok.

15. Komisia v odôvodnení svojho rozhodnutia uviedla, že z dôvodu nedostatku hospodárskej nezávislosti dcérskych spoločností muselo byť opatrenie adresované aj materskej spoločnosti Akzo Nobel NV, hoci tá — na rozdiel od dcérskych spoločností — nebola osobne účastníkom kartelovej dohody. [10] Z toho istého dôvodu Komisia v rámci celého rozhodnutia, nielen nakoniec pri výpočte uloženej pokuty, prihliadala na podiel na trhu a/alebo obrat Akzo Nobel ako skupiny. [11]

B — *Súdne konanie*

16. Proti spornému rozhodnutiu Komisie spoločne podali na Súd prvého stupňa žalobu spoločnosti Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV a Akzo Nobel Functional Chemicals BV, ktoré navrhli, aby Súd prvého stupňa zrušil rozhodnutie a zaviazal Komisiu na náhradu trov konania. Komisia naopak navrhla, aby Súd prvého stupňa určil, že žaloba je neprípustná alebo zjavne nedôvodná, čo sa týka spoločností Akzo Nobel Nederland, Akzo Nobel Chemicals International a Akzo Nobel Chemicals, aby zamietol žalobu v zostávajúcej časti a zaviazal žalobcov na náhradu trov konania.

17. Dňa 12. decembra 2007 Súd prvého stupňa napadnutým rozsudkom v celom rozsahu potvrdil sporné rozhodnutie. Zamietol žalobu a zaviazal žalobkyne nahradiť trovy konania.

9 — Rozhodnutie okrem článku 81 ES vychádza aj z článku 53 Dohody o EHP, pokiaľ ide o obdobie od 1. januára 1994, keď Dohoda o EHP nadobudla platnosť.

10 — Pozri odôvodnenia č. 168 až 175 sporného rozhodnutia.

11 — Pozri odôvodnenia č. 12, 42, 44 a 201 až 203 sporného rozhodnutia.

18. Spoločným odvolaním, doručeným do kancelárie Súdneho dvora 3. marca 2008, Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV a Akzo Nobel Functional Chemicals BV navrhujú, aby Súdny dvor:

— zrušil napadnutý rozsudok Súdu prvého stupňa v rozsahu, v akom zamietol žalobný dôvod, podľa ktorého bola spoločnosti Akzo Nobel NV nesprávne pripísaná spoločná a nerozdielna zodpovednosť,

— zrušil sporné rozhodnutie v rozsahu, v akom pripisuje zodpovednosť spoločnosti Akzo Nobel NV, a

— zaviazal Komisiu na náhradu trov konania súvisiacich s týmto odvolaním a trov konania pred Súdom prvého stupňa v rozsahu, v akom sa týkajú tohto odvolania.

19. Komisia navrhuje, aby Súdny dvor:

— zamietol odvolanie a

— zaviazal odvolateľov na náhradu trov konania.

20. Na Súdnom dvore sa prejednanie veci uskutočnilo písomnou formou. Žiadny účastník konania nepodal návrh na otvorenie ústnej časti konania.

IV — Analýza

A — *Prípustnosť odvolania*

21. Komisia namieta predovšetkým neprípustnosť odvolania z dvoch hľadísk.

22. Prvým dôvodom neprípustnosti namieta aktívnu legitimáciu, čiže záujem väčšiny odvolateľov na konaní. Uvádza, že odvolaním sa namieta len spoločná a nerozdielna zodpovednosť spoločnosti Akzo Nobel NV, čo je dôvodom, pre ktorý nemajú Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV a Akzo Nobel Functional Chemicals BV *locus standi*.

23. Tomuto dôvodu Komisie nie je možné vyhovieť. *Legitimácia* všetkých odvolateľov *podať odvolanie* vyplýva podľa článku 56 druhého pododseku Štatútu Súdneho dvora zo samotnej skutočnosti, že na Súde prvého stupňa neboli vo svojich návrhoch úspešní. [12]

24. Pokiaľ ide o *záujem na konaní*, podľa ustálenej judikatúry existuje vtedy, ak môže odvolanie svojím výsledkom priniesť prospech účastníkovi konania, ktorý ho podal. [13] Aj táto podmienka je vo vzťahu k Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV a Akzo Nobel Functional Chemicals BV splnená. Hoci sa totiž odvolanie v predmetnej veci týka len spoločnej a nerozdielnej zodpovednosti Akzo Nobel NV, môže priniesť prospech aj všetkým ostatným odvolateľom.

25. Rozsudkom Súdu prvého stupňa bola totiž potvrdená pokuta vo výške 20,99 milióna eur, ktorú Komisia uložila odvolateľom spoločne a nerozdielne. Pokiaľ by sa stav nezmenil, Komisia by mala podľa zásad spoločných a nerozdielnych záväzkov možnosť žiadať zaplatenie celej sumy pokuty od ktoréhokoľvek odvolateľa. Keby však bol v odvolacom konaní rozsudok Súdu prvého stupňa zrušený, pokiaľ ide o zodpovednosť Akzo Nobel NV, pri uložení pokuty by sa nemohlo prihliadať na obrat celej skupiny podnikov Akzo Nobel, čoho dôsledkom by bolo podstatné zníženie pokuty uloženej spoločne a nerozdielne dcérskym spoločnostiam. To by teda ostatným odvolateľom prinieslo významný prospech výrazného zníženia celkovej sumy, ktorú je Komisia oprávnená žiadať od každého odvolateľa na základe zásad spoločných a nerozdielnych záväzkov. Tým by sa okrem toho znížilo aj prípadné nebezpečenstvo nevysporiadania platby spoločného a nerozdielneho dlhu vo vnútorných vzťahoch skupiny podnikov.

26. Druhým dôvodom neprípustnosti odvolania Komisia namieta, že niektoré odvolacie dôvody sú *nové a ako také neprípustné*. Komisia sa napríklad domnieva, že odvolatelia osobitne pred Súdom prvého stupňa nenamietali proti platnosti domnienky, že materská spoločnosť má rozhodujúci vplyv na spoločnosť, ak vlastní celé jej základné imanie. Podľa nej odvolatelia okrem toho na prvom stupni neuviedli, že široko chápaný pojem predmetu rozhodujúceho vplyvu je — tak ako to teraz uvádzajú — porušením zásady osobnej zodpovednosti.

27. Aj tento dôvod neprípustnosti uvádzaný Komisiou treba zamietnuť.

12 — Pozri tiež rozsudky z 20. septembra 2001, Procter & Gamble/ÚHVT, nazývaný „Baby-dry", C-383/99 P, Zb. s. I-6251, bod 18; zo 7. júna 2007, Wunenburger/Komisia, C-362/05 P, Zb. s. I-4333, bod 36, a zo 17. júla 2008, Campoli/Komisia, C-71/07 P, Zb. s. I-5887, bod 39.

13 — Rozsudky z 19. októbra 1995, Rendo a i./Komisia, C-19/93 P, Zb. s. I-3319, bod 13; z 13. júla 2000, Parlament/Richard, C-174/99 P, Zb. s. I-6189, bod 33, a z 3. apríla 2003, Parlament/Samper, C-277/01 P, Zb. s. I-3019, bod 30; pozri tiež moje návrhy z 13. decembra 2007 vo veci Bertelsmann a Sony Corporation of America /Impala, C-413/06 P, Zb. s. I-4951, bod 75.

28. Hoci je pravda, že v zmysle článku 42 ods. 2 v spojení s článkom 118 Rokovacieho poriadku Súdneho dvora je zakázané uvádzať nové dôvody pri odvolaní, odvolateľ môže uvádzať nové tvrdenia týkajúce sa dôvodov, ktoré už uviedol na prvom stupni, najmä ak chce reagovať na závery, ku ktorým dospel Súd prvého stupňa v napadnutom rozsudku. [14] Na rozdiel od tvrdení Komisie nie je rozhodujúce, či odvolatelia uviedli úplne nové tvrdenie, ale či je toto nové tvrdenie samostatným dôvodom, alebo len legitímnym rozvinutím dôvodu, ktorý už bol v konaní uvedený. [15]

29. Aj za predpokladu, že odvolatelia v tejto veci skutočne namietali proti platnosti domnienky ako takej len pri odvolaní, táto okolnosť je iba rozšírením dôvodu, ktorý bol uvedený už na prvom stupni. Už na prvom stupni totiž odvolatelia okrem iného uviedli, že spoločnosť Akzo Nobel NV bola nesprávne označená za spoločnú a nerozdielnu dlžníčku, keďže vzhľadom na to, že nemá „rozhodujúci vplyv" na správanie svojich dcérskych spoločností na trhu, nevytvára s nimi jeden hospodársky subjekt, a teda ani podnik v zmysle článku 81 ES. Ak teraz v odvolacom konaní namietajú aj uplatniteľnosť pravidla o domnienke ako takého, je to len ďalšie tvrdenie na podporu ich tvrdenia o neexistencii „rozhodujúceho vplyvu" spoločnosti Akzo Nobel NV. Toto pravidlo totiž v skutočnosti slúži len na praktické uplatňovanie a chápanie kritéria „rozhodujúceho vplyvu", a teda s ním úzko súvisí.

30. Vyššie uvedené úvahy platia najmä vtedy, ak sa vezme do úvahy, že v zmysle článku 225 ES, článku 58 prvého odseku Štatútu Súdneho dvora a článku 112 prvého pododseku písm. c) Rokovacieho poriadku Súdneho dvora sa odvolanie nemôže obmedziť na zopakovanie žalobných dôvodov a tvrdení uvedených pred Súdom prvého stupňa, ale musí obsahovať argumentáciu osobitne smerujúcu k vymedzeniu nesprávneho právneho posúdenia, ktorého sa mal dopustiť Súd prvého stupňa. [16] Keďže Súd prvého stupňa sa podrobne zaoberal predmetným pravidlom o domnienke v rámci napadnutého rozsudku, [17] odvolatelia museli uviesť svoje tvrdenia týkajúce sa tohto pravidla vo svojom odvolaní. Na prvom stupni to naopak ešte nebolo potrebné, keďže Komisia sa v spornom rozhodnutí predmetnou domnienkou detailne nezaoberala, na rozdiel od Súdu prvého stupňa, ktorý tak urobil v napadnutom rozsudku.

31. Ani predmet a účel článku 118 Rokovacieho poriadku Súdneho dvora v predmetnej

14 — Rozsudky z 24. septembra 2002, Falck a Acciaierie di Bolzano/Komisia, C-74/00 P a C-75/00 P, Zb. s. I-7869, bod 178; z 18. januára 2007, PKK a KNK/Rada, C-229/05 P, Zb. s. I-439, body 64 až 66, a z 11. decembra 2008, Komisia/Département du Loiret, C-295/07 P, Zb. s. I-9363, bod 99; pozri tiež moje návrhy z 26. októbra 2006 vo veci Alcon/UHVT, C-412/05 P, Zb. s. I-3569, body 17 a 18.

15 — V tejto súvislosti pozri judikatúru citovanú v poznámke pod čiarou 14; v tom istom zmysle pozri rozsudky týkajúce sa článku 42 ods. 2 Rokovacieho poriadku Súdneho dvora z 19. mája 1983, Verros/Parlament, 306/81, Zb. s. 1755, bod 9; z 22. novembra 2001, Holandsko/Rada, C-301/97, Zb. s. I-8853, body 166 a 169, a z 15. decembra 2005, Taliansko/Komisia, C-66/02, Zb. s. I-10901, body 85 a 86.

16 — Rozsudky zo 4. júla 2000, Bergaderm a Goupil/Komisia, C-352/98 P, Zb. s. I-5291, body 34 a 35; z 22. decembra 2008, British Aggregates/Komisia, C-487/06 P, Zb. s. I-10505, bod 121, a z 2. apríla 2009, Bouygues a i./Komisia, C-431/07 P, Zb. s. I-2665, bod 86; pozri tiež rozsudok z 2. apríla 2009, France Télécom/Komisia, C-202/07 P, Zb. s. I-2369, bod 69.

17 — Pozri body 60 až 62 napadnutého rozsudku.

veci nevyžadujú iné právne posúdenie tejto veci. Podľa ustálenej judikatúry má toto ustanovenie za cieľ zabrániť tomu, aby sa Súdnemu dvoru predložil spor širšieho rozsahu, než o akom rozhodoval Súd prvého stupňa; v konaní o odvolaní je právomoc Súdneho dvora obmedzená na posúdenie zákonnosti rozhodnutia o žalobných dôvodoch prejednávaných pred Súdom prvého stupňa. [18] V tejto veci však už Súd prvého stupňa dôkladne preskúmal predpoklady a spôsoby uplatňovania pravidla o domnienke vo vzťahu k Akzo Nobel NV. [19]

32. Obdobne nie je novým neprípustným dôvodom ani tvrdenie odvolateľov, podľa ktorého široko chápaný pojem predmetu rozhodujúceho vplyvu porušuje zásadu osobnej zodpovednosti. Odvolatelia už totiž pred Súdom prvého stupňa uviedli, že na rozhodujúci vplyv materskej spoločnosti sa musí prihliadnuť len vtedy, ak sa týka určitých aspektov obchodnej politiky dcérskej spoločnosti. [20] Súd prvého stupňa — ktorý v tejto súvislosti vychádza zo širšieho chápania pojmu predmetu vplyvu — toto tvrdenie v napadnutom rozsudku zamietol. Teraz pri namietaní dôsledkov tohto výkladu — ktorý odvolatelia považujú za príliš široký — len vecne vstupujú do príslušných úvah Súdu prvého stupňa.

33. Ich tvrdenia sú preto novým, prípustným argumentom vo vzťahu k dôvodu, ktorý už bol predmetom konania na prvom stupni. Ani z tohto hľadiska neexistuje nijaké nebezpečenstvo, že Súdny dvor prekročí svoje právomoci v konaní o odvolaní, keďže Súd prvého stupňa už rozsiahlym spôsobom prejednal otázku predmetu rozhodujúceho vplyvu materskej spoločnosti. [21]

34. Odvolanie je preto prípustné v celom rozsahu.

B — *Dôvodnosť odvolania*

35. Odvolatelia sa domnievajú, že sporné rozhodnutie bolo nesprávne určené aj Akzo Nobel NV, s tým dôsledkom, že tejto spoločnosti bola ako materskej spoločnosti skupiny Akzo Nobel nesprávne pripísaná zodpovednosť za protisúťažné správanie jej dcérskych spoločností. Na základe tohto tvrdenia napádajú prvostupňový rozsudok jediným odvolacím dôvodom, ktorým tvrdia, že Súd prvého stupňa nesprávne vyložil a uplatnil pojem „podnik“ podľa článku 81 ES a článku 23 ods. 2 nariadenia č. 1/2003 tým, že považoval Akzo Nobel NV a jej dcérske spoločnosti za *jeden podnik*.

18 — Rozsudky z 1. júna 1994, Komisia/Brazzelli Lualdi a i., C-136/92 P, Zb. s. I-1981, body 57 až 59; z 28. júna 2005; Dansk Rørindustri a i./Komisia, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P až C-208/02 P a C-213/02 P, Zb. s. I-5425, bod 165; z 21. septembra 2006, JCB Service/Komisia, C-167/04 P, Zb. s. I-8935, bod 114; PKK a KNK/Rada, už citovaný v poznámke pod čiarou 14, body 61 a 66, ako aj France Télécom/Komisia, už citovaný v poznámke pod čiarou 16, bod 60.

19 — Pozri znovu body 60 až 62 napadnutého rozsudku.

20 — Pozri bod 63 napadnutého rozsudku, v ktorom je tento dôvod vymedzený ako „hlavné tvrdenie“ vyjadrení žalobcov.

21 — Pozri body 63 až 65 napadnutého rozsudku.

1. Predbežné úvahy

36. Hlavný problém pripísania zodpovednosti za protisúťažné správanie má korene v skutočnosti, že adresáti právnych predpisov v oblasti hospodárskej súťaže a adresáti rozhodnutí úradov na ochranu hospodárskej súťaže nie sú nevyhnutne totožní. [22]

37. Zatiaľ čo sa totiž právne predpisy v oblasti hospodárskej súťaže obracajú na podniky a bez ohľadu na ich organizáciu a právnu formu sa na ne priamo vzťahujú, [23] rozhodnutia úradov na ochranu hospodárskej súťaže, ktorých cieľom je zabrániť porušovaniu právnych predpisov v oblasti hospodárskej súťaže, môžu byť určené iba osobám, a to aj preto, lebo tieto rozhodnutia musia byť prípadne vykonané. [24] Preto sa vo všetkých prípadoch, v ktorých úrad na ochranu hospodárskej súťaže potrestá protisúťažné správanie, kladie otázka, komu konkrétne treba pripísať zodpovednosť za takéto porušenie. [25]

38. Pri voľbe kritérií pripísania zodpovednosti je potrebné prihliadať na sankčný charakter prijatého opatrenia aj na jeho dôvod a cieľ.

39. Zo *sankčného charakteru* opatrení prijatých úradmi na ochranu hospodárskej súťaže na účely potrestania protisúťažného správania, najmä pokút, vyplýva, že ide o oblasť prinajmenšom podobnú trestnému právu. Pre pripísanie zodpovednosti za protisúťažné správanie je preto rozhodujúca *zásada osobnej zodpovednosti*, [26] ktorá vychádza zo zásady právneho štátu a zo zásady zavinenia. [27]Osobná zodpovednosť znamená, že zodpovednosť za protisúťažné správanie sa

22 — V tejto súvislosti a v súvislosti s úvahami uvedenými ďalej v texte pozri tiež moje návrhy prednesené 3. júla 2007 vo veci ETI a i., C-280/06, Zb. s. I-10893, body 68 až 72.

23 — Rozsudok ETI a i., už citovaný v poznámke pod čiarou 2, body 38 a 43.

24 — V zmysle článku 256 prvého odseku ES rozhodnutia Komisie, ktoré ukladajú peňažný záväzok, sú exekučným titulom. Zatiaľ čo v nemeckej jazykovej verzii Zmluvy chýba jasný odkaz, z početných iných jazykových verzií je možné dospieť k záveru, že musí ísť o vykonateľnosť rozhodnutí určených fyzickým alebo právnickým osobám; pozri napríklad francúzsku („personnes“), taliansku („persone“), anglickú („persons“), portugalskú („pessoas“) a španielsku verziu („personas“), ako aj — osobitne jasnú — holandskú verziu („natuurlijke of rechtspersonen“).

25 — V tejto súvislosti sú osobitne jasné rozsudky Súdu prvého stupňa zo 17. decembra 1991, Enichem Anic/Komisia, T-6/89, Zb. s. II-1623, bod 236, a z 20. apríla 1999, Limburgse Vinyl Maatschappij a i./Komisia, nazývaný „PVC II“, T-305/94 až T-307,/94, T-313/94 až T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 a T-335/94, Zb. s. II-931, bod 978; v rovnakom zmysle pozri rozsudok zo 7. januára 2004, Aalborg Portland a i./Komisia, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P a C-219/00 P, Zb. s. I-123, bod 60.

26 — Rozsudky z 8. júla 1999, Komisia/Anic Partecipazioni, C-49/92 P, Zb. s. I-4125, body 78 a 145, a ETI a i., už citovaný v poznámke pod čiarou 2, bod 39. Aj vo vnútroštátnych právnych poriadkoch členských štátov tvorí zásada osobnej zodpovednosti spravidla východisko na pripísanie zodpovednosti za protisúťažné správanie.

27 — Pozri tiež návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Ruiz-Jarabo Colomer 11. februára 2003 vo veci Aalborg Portland/Komisia, už citovanej v poznámke pod čiarou 25, najmä body 63 až 65. Zásada zavinenia nachádza vyjadrenie napríklad aj v článku 23 ods. 2 nariadenia č. 1/2003, na základe ktorého sa pokutou trestá *úmyselné alebo nedbanlivostné* správanie.

v zásade musí pripísať tým fyzickým alebo právnickým osobám, ktoré riadia podnik, ktorý je účastníkom kartelu. [28] Inými slovami, zodpovedá právny subjekt, ktorý stelesňuje tento podnik.

40. Pokiaľ ide o *dôvod a cieľ* uložených opatrení, je potrebné prihliadať na to, že slúžia na účinné vykonávanie právnych predpisov v oblasti hospodárskej súťaže s cieľom zabezpečiť jej nenarušenie [článok 3 ods. 1 písm. g) ES]; preto musia tieto opatrenia odrádzať hospodárske subjekty od protisúťažného správania. [29]

41. Prijatím kritéria osobnej zodpovednosti sa spravidla prispieva k účinnému vykonávaniu právnych predpisov v oblasti hospodárskej súťaže, keďže napokon osoba, ktorá riadi podnik, má tiež rozhodujúci vplyv na správanie podniku na trhu; táto osoba riadiaca podnik musí pod tlakom uložených sankcií nanovo zorganizovať svoje správanie tak, aby podnik v budúcnosti postupoval v súlade s pravidlami hospodárskej súťaže. Sankcia zároveň plní všeobecnú preventívnu funkciu, keďže aj iné hospodárske subjekty odrádza od protisúťažného správania.

42. S prihliadnutím na stále rastúcu zložitosť organizačnej štruktúry hospodárskych subjektov sa, samozrejme, môže stať, že podnik tvorí viac ako jedna spoločnosť a že fyzickou alebo právnickou osobou skutočne zodpovednou za protisúťažné správanie nie je alebo nie je výlučne osoba, ktorá sa navonok javí ako účastník kartelovej dohody. Na účely uplatnenia pravidiel hospodárskej súťaže však nie je rozhodujúce formálne oddelenie medzi dvoma spoločnosťami vyplývajúce z ich odlišnej právnej subjektivity, ale určujúcim kritériom je jednotné správanie sa na trhu. [30]

43. Napríklad, pokiaľ má v rámci štruktúry skupiny materská spoločnosť rozhodujúci vplyv na svoje dcérske spoločnosti, pričom niektoré z nich boli — spolu s tretími osobami — účastníkmi kartelovej dohody, je v súlade so zásadou osobnej zodpovednosti, ako aj s cieľom účinného uplatňovania právnych predpisov o hospodárskej súťaži, aby všetky podniky skupiny, ktoré sa zúčastnili na kartelovej dohode, a spolu s nimi aj táto materská spoločnosť, zodpovedali spoločne a nerozdielne, aby sa zabránilo protisúťažnému správaniu. Iba týmto spôsobom možno zabezpečiť, že pri výpočte pokuty, ktorá sa má

28 — Pozri v tomto zmysle rozsudky zo 16. novembra 2000, KNP BT/Komisia, C-248/98 P, Zb. s. I-9641, bod 71; Cascades/Komisia, C-279/98 P, Zb. s. I-9693, bod 78; Stora Kopparbergs Bergslags/Komisia, nazývaný „Stora“, C-286/98 P, Zb. s. I-9925, bod 37, a SCA Holding/Komisia, C-297/98 P, Zb. s. I-10101, bod 27; pozri tiež Rozsudok súdu prvého stupňa zo 14. mája 1998, SCA Holding/Komisia, T-327/94, Zb. s. II-1373, bod 63.

29 — Pozri v tejto súvislosti rozsudok z 15. júla 1970, ACF Chemiefarma/Komisia (41/69, Zb. s. 661, bod 173), podľa ktorého sankcie za protisúťažné správanie „majú za cieľ potlačať nedovolené správanie, rovnako ako zabrániť jeho opakovaniu“; pozri tiež rozsudok zo 7. júna 2007, Britannia Alloys & Chemicals/Komisia, C-76/06 P, Zb. s. I-4405, bod 22. Čo sa týka účelu predchádzania budúceho porušovania prostredníctvom odrádzania, pozri okrem iných rozsudky z 29. júna 2006, Showa Denko/Komisia, C-289/04 P, Zb. s. I-5859, bod 61, a SGL Carbon/Komisia, C-308/04 P, Zb. s. I-5977, bod 37.

30 — Pozri v tomto zmysle rozsudok zo 14. decembra 2006, Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio, C-217/05, Zb. s. I-11987, bod 41.

uložiť, bude správne prihliadnuté na skutočnú hospodársku silu podniku ako celku a že vykonanie pokuty nebude ohrozené prípadnými majetkovými prevodmi medzi materskou spoločnosťou a jej dcérskymi spoločnosťami.

44. V tejto súvislosti aj Súdny dvor potvrdil v ustálenej judikatúre, že správanie dcérskej spoločnosti môže byť pripísané materskej spoločnosti, a to najmä v prípade, ak sa dcérska spoločnosť, hoci má samostatnú právnu subjektivitu, nesprávala na trhu autonómnym spôsobom, ale v podstate realizovala pokyny vydané materskou spoločnosťou. [31]

45. V tejto veci tvorí práve táto problematika jadro otázky. Je potrebné objasniť, či má Akzo Nobel NV ako materská spoločnosť skutočne niesť zodpovednosť za protisúťažné správanie svojich dcérskych spoločností. [32] Odvolatelia na jednej strane uvádzajú, že Súd prvého stupňa vychádzal z nesprávneho pochopenia náležitostí dôkazu o rozhodujúcom vplyve

31 — Základy tejto judikatúry položili rozsudky zo 14. júla 1972, Imperial Chemical Industries/Komisia, nazývaný „ICI", 48/69, Zb. s. 619, body 132 až 135, a Geigy/Komisia, nazývaný „Geigy", 52/69, Zb. s. 787, bod 44, ako aj rozsudok z 21. februára 1973, Europemballage a Continental Can/Komisia, nazývaný „Continental Can", 6/72, Zb. s. 215, bod 15; pozri analogicky rozsudky zo 16. novembra 2000, Metsä-Serla a i./Komisia, C-294/98 P, Zb. s. I-10065, bod 27; z 2. októbra 2003, Aristrain/Komisia, C-196/99 P, Zb. s. I-11005, bod 96; z 28. júna 2005, Dansk Rørindustri a i./Komisia, už citovaný v poznámke pod čiarou 18, bod 117, a ETI a i., už citovaný v poznámke pod čiarou 2, bod 39 v spojení s bodom 49.

32 — Problém súvisiaci s pripísaním zodpovednosti za protisúťažné správanie hospodárskemu nástupcovi subjektu, ktorý bol účastníkom kartelovej dohody (v tejto súvislosti pozri napríklad rozsudok ETI a i., už citovaný v poznámke pod čiarou 2), nie je predmetom tohto konania, a preto sa ním ďalej nebudem zaoberať. Táto vec sa netýka ani otázky, či a kedy musí subjekt, ktorý vstúpil na trh, zodpovedať za dlhy súvisiace s pokutami uloženými jeho predchodcovi.

Akzo Nobel NV na jej dcérske spoločnosti (prvá časť odvolacieho dôvodu) a na druhej strane, že Súd prvého stupňa sa dopustil nesprávneho právneho posúdenia týkajúceho sa predmetu uvedeného vplyvu, keď sa domnieval, že na tento účel sa malo prihliadať na všetky organizačné, hospodárske a právne väzby medzi podnikmi, hoci správne by sa mala zohľadniť výlučne obchodná politika v užšom zmysle (druhá časť odvolacieho dôvodu).

2. O náležitostiach v oblasti dôkazu rozhodujúceho vplyvu materskej spoločnosti na jej dcérske spoločnosti (prvá časť odvolacieho dôvodu)

46. Prvý bod odvolacieho dôvodu je venovaný požiadavkám, ktoré sa kladú na dôkaz o rozhodujúcom vplyve materskej spoločnosti na jej dcérske spoločnosti. Odvolatelia vytýkajú Súdu prvého stupňa, že v bodoch 60 až 62 napadnutého rozsudku opomenul náležitosti v oblasti dôkazu vyplývajúce z existujúcej judikatúry.

47. Účastníci tohto konania sa predovšetkým zhodujú na skutočnosti, že protisúťažné správanie dcérskej spoločnosti možno pripísať materskej spoločnosti vtedy, ak sú splnené dve kumulatívne podmienky: na jednej strane

materská spoločnosť musí byť schopná mať rozhodujúci vplyv na svoje dcérske spoločnosti a na druhej strane musí aj skutočne túto moc vykonávať. [33]

48. Na to, aby materská spoločnosť *bola schopná* mať rozhodujúci vplyv na svoju dcérsku spoločnosť, musí existovať viac, ako len vzťah hospodárskej závislosti dcérskej spoločnosti od materskej spoločnosti. [34] V tejto veci však netreba podrobnejšie diskutovať o povahe vzťahu, ktorý musí na tento účel nevyhnutne existovať medzi danými dvoma spoločnosťami. [35] Je totiž nepochybné, že materská spoločnosť je v každom prípade schopná mať rozhodujúci vplyv na svoju dcérsku spoločnosť, pokiaľ ovláda — ako v tomto prípade Akzo Nobel NV — 100 % podiel na jej základnom imaní, [36] a to jednak prostredníctvom priamej účasti, ako aj nepriamo, prostredníctvom účastí, ktoré vlastní v iných spoločnostiach.

49. Názory sa však veľmi rozchádzajú, pokiaľ ide o náležitosti potrebné na preukázanie *skutočného výkonu rozhodujúceho vplyvu* materskej spoločnosti na jej dcérske spoločnosti. Na rozdiel od Komisie sa odvolatelia domnievajú, že pripísanie zodpovednosti za porušovanie právnych predpisov v oblasti hospodárskej súťaže je možné — aspoň v tomto prípade — len vtedy, ak okrem vlastníctva celého základného imania existujú ďalšie konkrétne okolnosti, ktoré naznačujú, že dcérska spoločnosť podlieha skutočne vplyvu svojej materskej spoločnosti. Zjednodušene by sa dalo povedať, že podľa odvolateľov sa musia náležitosti na preukázanie rozhodujúceho vplyvu rovnať „100 % plus X“.

50. Toto tvrdenie odvolateľov ma nepresvedčilo. Ako vysvetlím ďalej, nemá nijakú podporu v judikatúre, ktorú doteraz vypracoval Súdny dvor, podľa ktorého naopak existuje *vyvrátiteľná domnienka,* že materská spoločnosť, ktorá 100 % ovláda dcérsku spoločnosť, má na ňu skutočne rozhodujúci vplyv [pozri okrem iného časť a)]. Okrem toho podľa môjho názoru neexistuje ani žiadny dôvod na odchýlenie sa od uvedeného pravidla o domnienke a na sprísnenie náležitostí v oblasti dôkazu, zvýšiac ich na „100 % plus X“ v zmysle tvrdení odvolateľov [pozri okrem iného časť b)].

33 — Pozri v tomto zmysle rozsudky ICI, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, bod 137, a z 25. októbra 1983, AEG-Telefunken/Komisia, nazývaný „AEG“, 107/82, Zb. s. 3151, bod 50 prvá veta.

34 — Pozri v tomto zmysle rozsudok z 12. júla 1979, BMW Belgium a i./Komisia, 32/78 a 36/78 až 82/78, Zb. s. 2435, bod 24 druhá veta.

35 — Z judikatúry vyplýva, že rozhodujúci vplyv alebo ovládanie v zmysle právnych predpisov v oblasti hospodárskej súťaže sa môže predpokladať už pri nižšej ako 100 % účasti (pozri napríklad rozsudok ICI, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, body 136 a 137).

36 — Len v právnej úprave verejného obstarávania sú ustanovené náležitosti ešte prísnejšie (rozsudok z 13. októbra 2005, Parking Brixen, C-458/03, Zb. s. I-8585, bod 64 a nasl.), konkrétne keď je potrebné stanoviť, či ide o takzvanú operáciu in-house. Ako som vysvetlila v mojich návrhoch prednesených 1. marca 2005 vo veci Parking Brixen (pozri najmä body 75 a 76), domnievam sa, že toto nazeranie je chybné. Bez ohľadu na to judikatúra o zákazkách in-house, ako bola naformulovaná v rozsudku Parking Brixen, sa rozhodne nemôže uplatňovať na prípad, akým je tento. Týka sa totiž osobitnej formy ovládania, ktorá má práve za cieľ prekonať „normálne“ ovládanie v zmysle práva obchodných spoločností a hospodárskej súťaže: zadávajúci orgán musí totiž nad spoločnosťou, ktorej bola zadaná zákazka, vykonávať obdobnú kontrolu „ako nad svojimi vlastnými organizačnými útvarmi“.

a) Vyvrátiteľná domnienka týkajúca sa existencie rozhodujúceho vplyvu v prípade 100 % účasti materskej spoločnosti na dcérskej spoločnosti

51. Podľa judikatúry Súdneho dvora existuje *domnienka*, podľa ktorej má materská spoločnosť skutočne rozhodujúci vplyv na dcérsku spoločnosť, ak vlastní 100 % jej základného imania.

52. Už z rozsudku AEG vyplýva, že v súvislosti s pripísaním zodpovednosti za protisúťažné správanie v rámci skupiny spoločností nie jej potrebné overovať, či materská spoločnosť má moc rozhodujúcim spôsobom ovplyvniť politiku distribúcie a cenovú politiku svojej 100 % dcérskej spoločnosti, keďže — ako uvádza Súdny dvor — 100 % dcérska spoločnosť „nevyhnutne sleduje politiku vytýčenú rovnakými štatutárnymi orgánmi“, ktoré stanovujú politiku materskej spoločnosti. [37]

53. V rozsudku Stora sa táto judikatúra ustálila. Uvádza sa v ňom, že v prípade vlastníctva 100 % podielu na základnom imaní dcérskej spoločnosti materskou spoločnosťou je dôvodné sa domnievať, že materská spoločnosť má skutočne rozhodujúci vplyv na správanie svojej dcérskej spoločnosti. [38]

54. Skutočnosť, že ide o *vyvrátiteľnú domnienku*, rovnako vyplýva z rozsudku Stora. Podľa Súdneho dvora mala v danom prípade materská spoločnosť (ako odvolateľka) vyvrátiť domnienku o rozhodujúcom vplyve tým, že predloží vhodné dôkazy. [39]

55. Napriek tomu sa odvolatelia snažia pomocou odkazu na body 28 a 29 rozsudku Stora preukázať, že v danom rozsudku Súdny dvor obmedzil platnosť pravidla o domnienke a sprísnil predpoklady na pripísanie zodpovednosti za konanie dcérskej spoločnosti jej materskej spoločnosti. Sporné časti vyššie uvedeného rozsudku znejú:

„28 Preto sa na rozdiel od tvrdenia žalobkyne Súd prvého stupňa nedomnieval, že vlastnenie 100 % podielu na základnom imaní je ako také dostatočné na stanovenie zodpovednosti materskej spoločnosti. Súd prvého stupňa posúdil aj okolnosť, že žalobkyňa nepoprela, že bola schopná rozhodujúcim spôsobom ovplyvniť obchodnú politiku svojej dcérskej spoločnosti, a nepredložila dôkazy na podporu svojich tvrdení o nezávislosti uvedenej dcérskej spoločnosti.

37 — Rozsudok AEG, už citovaný v poznámke pod čiarou 33, bod 50.

38 — Rozsudok Stora, už citovaný v poznámke pod čiarou 28, bod 29 druhá veta.

39 — Rozsudok Stora, už citovaný v poznámke pod čiarou 28, body 28 a 29 posledná veta oboch.

29 Rovnako nepresné je tvrdenie, podľa ktorého Súd prvého stupňa uložil žalobkyni bremeno dôkazu, ktorým sa mala preukázať nezávislosť správania jej dcérskej spoločnosti. Keďže žalobkyňa vlastnila celé základné imanie dcérskej spoločnosti, mohol sa Súd prvého stupňa dôvodne domnievať, ako uviedla Komisia, že materská spoločnosť má skutočne rozhodujúci vplyv na správanie svojej dcérskej spoločnosti, najmä po konštatovaní v bode 85 napadnutého rozsudku, že žalobkyňa sa počas správneho konania predstavila, pokiaľ ide o spoločnosti skupiny Stora, ako jediný partner Komisie vo vzťahu k predmetnému porušeniu. Z tohto dôvodu prináleží materskej spoločnosti, aby vyvrátila túto domnienku tým, že predloží vhodné dôkazy."

56. Na rozdiel od tvrdení odvolateľov z vyššie uvedených častí rozsudku Stora sa vôbec nedá vyvodiť, že Súdny dvor sa chcel odchýliť od predchádzajúcej judikatúry a sprísnil náležitosti na pripísanie zodpovednosti medzi materskou spoločnosťou a dcérskou spoločnosťou za protisúťažné správanie.

57. Je pravda, že v uvedenom rozsudku Súdny dvor v rámci preskúmavania zistení Súdu prvého stupňa uviedol, že Súd prvého stupňa sa nedomnieval, „že vlastnenie 100 % podielu na základnom imaní je ako také dostatočné na stanovenie zodpovednosti materskej spoločnosti". [40] To však neumožňuje dospieť k záveru, že *úradu na ochranu hospodárskej súťaže* prináleží úloha predložiť z vlastného podnetu dôkazy, ktoré preukazujú konkrétny vplyv materskej spoločnosti na jej 100 % dcérsku spoločnosť, aby sa uvedenej materskej spoločnosti mohlo pripísať protisúťažné správanie dcérskej spoločnosti. Táto časť rozsudku Stora sa len snaží spresniť, že v spornom prípade môže *materská spoločnosť* namietať proti existencii rozhodujúceho vplyvu predložením opačných dôkazov a tak vyvrátiť domnienku o vplyve platnú v prípade vlastníctva 100 % podielu na základnom imaní.

58. To je osobitne jasné pri čítaní ďalších úvah Súdneho dvora v rozsudku Stora. V nich sa objasňuje, že tým, že žalobkyňa „vlastnila celé základné imanie dcérskej spoločnosti, mohol sa Súd prvého stupňa dôvodne domnievať… že materská spoločnosť má skutočne rozhodujúci vplyv na správanie svojej dcérskej spoločnosti", a že prináležalo žalobkyni, čiže materskej spoločnosti, aby „vyvrátila túto domnienku tým, že predloží vhodné dôkazy". [41]

59. Skutočnosť, že vo veci Stora sa materská spoločnosť na čele rovnomennej skupiny predstavila ako jediný partner Komisie, sa nemôže nesprávne vykladať ako obmedzenie predmetného pravidla o domnienke. Hoci je pravda, že Súdny dvor, tak ako pred ním Súd prvého stupňa, zdôrazňuje túto okolnosť vo

40 — Rozsudok Stora, už citovaný v poznámke pod čiarou 28, bod 28.

41 — Tamže, bod 29.

svojom rozsudku, [42] z použitia úvodného výrazu „najmä“ je jasné, že na výhradné zastúpenie skupiny Stora jej materskou spoločnosťou v správnom konaní sa prihliadlo len ako na doplňujúcu okolnosť, ktorá nie je spôsobilá obmedziť v každom prípade existujúcu domnienku o uplatňovaní rozhodujúceho vplyvu, a môže ju dokonca aj posilniť. [43]

60. Súdny dvor teda v rozsudku Stora popri vlastníctve 100 % podielu na základnom imaní vôbec neuvádza ďalšie podmienky na uplatňovanie pravidla o domnienke. To vyplýva aj z porovnania s návrhmi, ktoré v tejto veci predniesol generálny advokát Mischo, ktorý nepovažoval vlastníctvo 100 % podielu za dostatočné na pripísanie zodpovednosti materskej spoločnosti a žiadal „ďalšiu okolnosť“. [44] Jeho argumentáciu však potom Súdny dvor v rozsudku Stora neprevzal.

61. Súd prvého stupňa teda ostal v koľajach predchádzajúcej judikatúry Súdneho dvora, keď svoj rozsudok, proti ktorému je teraz podané odvolanie, založil na vyvrátiteľnej domnienke, podľa ktorej materská spoločnosť, ktorá vlastní 100 % podiel na základnom imaní svojej dcérskej spoločnosti, má rozhodujúci vplyv na jej správanie [45]. V dôsledku toho je tvrdenie odvolateľov nedôvodné.

b) Neexistencia dôvodov na sprísnenie náležitostí na pripísanie zodpovednosti medzi materskou spoločnosťou a dcérskou spoločnosťou za protisúťažné správanie

62. Ešte treba zistiť, či Súdny dvor musí využiť tento prípad, aby sprísnil náležitosti na dôkazy ich zvýšením na úroveň „100 % plus X“, ako presadzujú odvolatelia. Zdá sa, že táto diskusia je potrebná aj a najmä z hľadiska nedávnej judikatúry Súdu prvého stupňa; v tejto súvislosti treba spomenúť najmä rozsudky DaimlerChrysler [46] a Bolloré [47], citované odvolateľmi na podporu ich tvrdenia.

63. Najskôr — na rozdiel od tvrdení odvolateľov — uvádzam, že rozsudky DaimlerChry-

42 — Tamže.

43 — Pozri v tomto zmysle aj rozsudok Súdu prvého stupňa z 28. februára 2002, Stora Kopparbergs Bergslags/Komisia, T-354/94, Zb. s. II-843, bod 68 posledná veta.

44 — Návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Mischo 18. mája 2000 vo veci Stora, už citované v poznámke pod čiarou 28, bod 40 posledná veta a bod 48.

45 — Body 60 až 62 napadnutého rozsudku.

46 — Rozsudok Súdu prvého stupňa z 15. septembra 2005, DaimlerChrysler/Komisia, nazývaný „DaimlerChrysler“, T-325/01, Zb. s. II-3319, bod 219; tento rozsudok nadobudol právoplatnosť.

47 — Rozsudok Súdu prvého stupňa z 26. apríla 2007, Bolloré/Komisia, nazývaný „Bolloré“, T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02 a T-126/02, T-128/02 a T-129/02, T-132/02 a T-136/02, Zb. s. II-947, bod 132. Proti tomuto rozsudku sú na Súdnom dvore podané tri odvolania, ktoré sa však netýkajú kritérií pripísania zodpovednosti medzi dcérskou spoločnosťou a materskou spoločnosťou za protisúťažné správanie; v návrhoch prednesených 2. apríla 2009 v spojených veciach Papierfabrik August Koehler a i./Komisia (C-322/07 P, C-327/07 P a C-338/07 P, vec v konaní) generálny advokát Bot navrhuje, aby Súdny dvor čiastočne zrušil rozsudok Bolloré.

sler a Bolloré, ktoré vyhlásil Súd prvého stupňa, vôbec nemajú to isté smerovanie.

64. Predovšetkým čo sa týka rozsudku DaimlerChrysler, zdá sa — prinajmenšom pri zbežnom skúmaní —, že Súd prvého stupňa nepovažoval vlastníctvo 100 % podielu na dcérskej spoločnosti materskou spoločnosťou za dostatočné a požadoval ďalšie okolnosti na preukázanie existencie rozhodujúceho vplyvu. Tvrdí totiž, že „100 % držba kapitálu neumožňuje preukázať zodpovednosť materskej spoločnosti…“. [48] Hneď po tomto tvrdení však Súd prvého stupňa objasňuje: „V prípade držby všetkého kapitálu dcérskej spoločnosti totiž môže Komisia legitímne predpokladať, že materská spoločnosť skutočne má rozhodujúci vplyv na správanie svojej dcérskej spoločnosti…“ [49] Okrem toho Súd prvého stupňa zdôrazňuje, že v spornom prípade je povinnosťou materskej spoločnosti vyvrátiť túto domnienku dostatočnými dôkazmi. [50]

65. Okolnosť, že materská spoločnosť vystupovala počas správneho konania ako jediný predstaviteľ spoločností skupiny, sa považuje — ako zdôrazňuje úvodné slovné spojenie „najmä“ — jednoducho za doplnkovú okolnosť, ktorá vôbec neobmedzuje v každom prípade existujúcu domnienku o uplatňovaní rozhodujúceho vplyvu, a môže ju dokonca aj posilniť. [51]

66. Preto na rozdiel od prvého dojmu sa v prípade DaimlerChrysler Súd prvého stupňa týmito tvrdeniami nedostáva do rozporu s judikatúrou rozvinutou Súdnym dvorom vo veciach AEG a Stora. Naopak, v tomto rozsudku — ako napokon aj v niektorých svojich ďalších rozsudkoch [52] — sa dokonca Súd prvého stupňa tesne priklonil k smerovaniu rozsudkov AEG a Stora a uplatňuje výlučne vyvrátiteľnú domnienku rozhodujúceho vplyvu uznanú Súdnym dvorom. V tejto súvislosti Súd prvého stupňa vôbec nesprísňuje náležitosti na dôkazy podľa vzorca „100 % plus X“.

67. Iné stanovisko však zaujal Súd prvého stupňa v rozsudku Bolloré, kde uvádza: „Dôkaz týkajúci sa vlastníctva celého obchodného podielu v dcérskej spoločnosti, hoci je silným nepriamym dôkazom o tom, že materská spoločnosť skutočne má rozhodujúci vplyv na správanie svojej dcérskej spoločnosti na trhu, sám osebe nestačí na to, aby bola materskej spoločnosti pripísaná zodpoved-

48 — Rozsudok DaimlerChrysler, už citovaný v poznámke pod čiarou 46, bod 219.

49 — Tamže.

50 — Tamže.

51 — Tamže, bod 219 posledná veta.

52 — Rozsudky z 1. apríla 1993, BPB Industries a British Gypsum/Komisia, T-65/89, Zb. s. II-389, bod 149; z 20. apríla 1999, Limburgse Vinyl Maatschappij a i./Komisia, T-305/94 až T-307/94, T-313/94 až T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 a T-335/94, Zb. s. II-931, body 961, 984 a 985; z 30. septembra 2003, Michelin/Komisia, T-203/01, Zb. s. II-4071, bod 290, a z 27. septembra 2006, Akzo Nobel/Komisia, T-330/01, Zb. s. II-3389, body 81 až 83; Avebe/Komisia, T-314/01, Zb. s. II-3085, bod 136, a Jungbunzlauer/Komisia, T-43/02, Zb. s. II-3435, bod 125.

nosť za správanie jej dcérskej spoločnosti… Doplňujúci dôkaz týkajúci sa miery účasti zostáva nevyhnutný, ale možno ho odvodiť z jednotlivých nepriamych dôkazov“. [53]

68. Vyššie uvedenými tvrdeniami vo veci Bolloré Súd prvého stupňa opustil rámec, ktorý vytýčil Súdny dvor v rozsudkoch AEG a Stora. [54] Súd prvého stupňa sa dokonca prikláňa k návrhom — v tejto súvislosti Súdnym dvorom neprijatých —, ktoré predniesol generálny advokát Mischo vo veci Stora a ktoré Súd prvého stupňa aj doslovne cituje. Na konci týchto návrhov sa uvádza požiadavka na „ďalšiu okolnosť vo vzťahu k podielu účasti“, ktorá by mohla byť tvorená nepriamymi dôkazmi. [55] V nasledujúcich úvahách v rozsudku Bolloré Súd prvého stupňa preskúmava rôzne okolnosti prípadu, aby zistil, či obsahujú nepriame dôkazy v prospech alebo proti rozhodujúcemu vplyvu Bolloré na jej dcérsku spoločnosť, pričom vychádza jednak zo zistení Komisie v správnom konaní, jednak z tvrdení uvedených účastníkmi súdneho konania. [56] Preto Súd prvého stupňa v rozsudku Bolloré sprísnil náležitosti nevyhnutné na preukázanie rozhodujúceho vplyvu materskej spoločnosti na dcérsku spoločnosť podľa pravidla „100 % plus X“.

69. Nedomnievam sa, že Súdny dvor si musí osvojiť právne stanovisko Súdu prvého stupňa tak, ako je vyjadrené v rozsudku Bolloré. Pokiaľ chcel Súd prvého stupňa v uvedenom rozsudku jednoducho prevziať predchádzajúcu judikatúru, nesprávne vyložil rámec, ktorý vytýčil Súdny dvor v rozsudkoch AEG a Stora, [57] a zotrel rozdiel medzi existenciou moci kontrolovať a jej skutočným výkonom. [58] Pokiaľ však chcel Súd prvého stupňa úmyselne prekročiť rámec predchádzajúcej judikatúry, neuviedol dôvody.

70. Okrem toho nevidím žiadny presvedčivý dôvod na to, aby sa sprísnili náležitosti na dôkazy zvýšením ich úrovne na „100 % plus X“.

71. Na účinné vykonanie práva hospodárskej súťaže sú potrebné jasné pravidlá. Také pravidlo o domnienke, akým je pravidlo, ktoré stanovil Súdny dvor v rozsudkoch AEG a Stora, ktoré umožňuje Komisii — v postavení úradu na ochranu hospodárskej súťaže — pripísať materskej spoločnosti zodpovednosť za protisúťažné správanie 100 % dcérskej spoločnosti, vytvára právnu istotu a v praxi sa ľahko vykonáva.

72. Vo všeobecnosti pravidlá o domnienkach nie sú právu hospodárskej súťaže vôbec cudzie. [59] Dokonca skutočnosť, že úrad alebo

53 — Rozsudok Bolloré, už citovaný v poznámke pod čiarou 47, bod 132.
54 — Pozri v tejto súvislosti body 51 až 60 vyššie.
55 — Návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Mischo vo veci Stora, už citované v poznámke pod čiarou 28, bod 48.
56 — Rozsudok Bolloré, už citovaný v poznámke pod čiarou 47, body 133 až 150.
57 — Pozri v tejto súvislosti body 51 až 60 vyššie.
58 — Pozri v tejto súvislosti bod 47 vyššie.
59 — Pozri najmä rozsudky Komisia/Anic Partecipazioni, už citovaný v poznámke pod čiarou 26, body 121 a 126; z 8. júla 1999, Hüls/Komisia, C-199/92 P, Zb. s. I-4287, body 162 a 167, a Aalborg Portland a i./Komisia, už citovaný v poznámke pod čiarou 25, bod 81.

súkromný subjekt, ktorý znáša dôkazné bremeno, musí mať možnosť dospieť k určitému záveru z typických okolností, využitím bežných skúseností, predstavuje zásadu, ktorá charakterizuje osobitné spôsoby prijatia dôkazu týkajúceho sa porušení pravidiel hospodárskej súťaže. [60]

73. Pokiaľ v skupine podnikov materská spoločnosť vlastní 100 % podiel na imaní svojej dcérskej spoločnosti, je — ako už bolo spomenuté [61] — schopná mať na ňu rozhodujúci vplyv. Materská spoločnosť má totiž výhradné právo určovať členov riadiacich orgánov dcérskej spoločnosti a nie je zriedkavé, že tie isté osoby zastávajú miesta v oboch spoločnostiach. Zo 100 % účasti okrem iného vyplýva, že ani v strategických rozhodnutiach, ani v bežnej správe dcérskej spoločnosti nemôžu mať význam záujmy iných subjektov, vlastníkov podielov. Dochádza teda k úplnej zhode záujmov medzi materskou spoločnosťou a jej 100 % dcérskou spoločnosťou. Za týchto okolností je potrebné dospieť k záveru, že dcérska spoločnosť si autonómne neurčuje svoje správanie na trhu, ale zlaďuje sa so želaniami svojej materskej spoločnosti. [62]

74. Využitie takého pravidla o domnienke, akým je pravidlo, o ktorom sa teraz diskutuje, neznamená presunutie dôkazného bremena, nezlučiteľné s prezumpciou neviny. [63] Touto domnienkou sa iba stanovuje *miera dôkazného bremena*, [64] ktorá sa má splniť na to, aby sa mohla materskej spoločnosti alebo dcérskej spoločnosti pripísať zodpovednosť za protisúťažné správanie. Keďže 100 % účasť materskej spoločnosti na jej dcérskej spoločnosti umožňuje *prima facie* dospieť k záveru o skutočnom výkone rozhodujúceho vplyvu, je táto materská spoločnosť povinná bojovať proti tomuto dôsledku predkladaním dôkazov, ktoré vedú k opačnému záveru; v opačnom prípade uvedený záver spĺňa náležitosti dôkazného bremena. [65] Inými slovami, dospeje sa k mechanizmu striedania bremena tvrdenia, ktoré predchádza objektívnemu dôkaznému bremenu. [66]

60 — Pozri návrhy, ktoré som predniesla 19. februára 2009 vo veci T-Mobile Netherlands a i. (rozsudok zo 4. júna 2009, C-8/08, Zb. s. I-4529, bod 88).

61 — Pozri bod 48 týchto návrhov.

62 — Pozri v tomto zmysle návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Warner 22. januára 1974 v spojených veciach Commercial Solvents/Komisia, 6/73 a 7/73, Zb. s. 223, 266.

63 — O prezumpcii neviny pozri článok 6 ods. 2 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (podpísaný v Ríme 4. novembra 1950) a článok 48 ods. 1 Charty základných práv Európskej únie (vyhlásenej po prvýkrát v Nice 7. decembra 2000, Ú. v. ES C 364, s. 1; opätovne vyhlásenej v Štrasburgu 12. decembra 2007, Ú. v. EÚ C 303, s. 1), ktoré hoci v súčasnosti nemajú záväzné právne účinky pre Spoločenstvo porovnateľné s primárnym právom, môžu byť použité ako zdroj výkladu práva.

64 — Z *miery dôkazného bremena* vyplýva, aké sú požiadavky potrebné na to, aby sa nejaká skutočnosť mohla považovať za preukázanú. Treba ju odlišovať *od dôkazného bremena*. Na jednej strane *dôkazné bremeno* označuje toho, kto je povinný uvádzať skutočnosti, prípadne k nim predkladať príslušné dôkazy (*subjektívne alebo formálne* dôkazné bremeno, nazývané aj bremeno predkladania dôkazov); na druhej strane rozdelenie dôkazného bremena určuje subjekt, ktorý znáša riziko nemožnosti objasniť určité skutočnosti alebo preukázať tvrdenia (*objektívne alebo hmotnoprávne dôkazné bremeno*). Celkovo pozri moje úvahy in Kokott, J.: *Beweislastverteilung und Prognoseentscheidungen bei der Inanspruchnahme von Grund- und Menschenrechten*. Berlin — Heidelberg, 1993, s. 12 a nasl.

65 — Pozri v rovnakom zmysle — hoci v trocha inej súvislosti — rozsudky Aalborg Portland a i./Komisia, už citovaný v poznámke pod čiarou 25, bod 79, a z 13. júla 1989, Lucazeau a i., 110/88, 241/88 a 242/88, Zb. s. 2811, bod 25.

66 — Pozri návrhy, ktoré som predniesla 8. decembra 2005 vo veci Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Komisia (rozsudok z 21. septembra 2006, C-105/04 P, Zb. s. I-8725, bod 73) a moje návrhy vo veci T-Mobile Netherlands, už citované v poznámke pod čiarou 60, bod 89.

75. Záujmy materskej spoločnosti nie sú dotknuté takým pravidlom o domnienke, aké je predmetom sporu v tejto veci. Materská spoločnosť môže v jednotlivom konkrétnom prípade vyvrátiť domnienku o rozhodujúcom vplyve založenú na bežnej skúsenosti tým, že preukáže, že sa zdržala zásahov a že neovplyvňovala správanie svojej dcérskej spoločnosti na trhu.[67] Skutočnosti a informácie potrebné na tento účel v každom prípade pochádzajú z internej podnikateľskej sféry materskej spoločnosti a dcérskej spoločnosti. Preto je úplne opodstatnené uložiť im v tejto súvislosti bremeno tvrdenia.

76. Na základe týchto úvah by mal Súdny dvor potvrdiť, že v prípade, keď má materská spoločnosť 100 % podiel na svojej dcérskej spoločnosti, je dôvodné predpokladať — až kým sa nepreukáže opak —, že na ňu má rozhodujúci vplyv.

c) Iné úvahy

77. Napokon by som chcela preskúmať dva dôvody odvolateľov týkajúce sa dôkazu existencie alebo neexistencie nezávislosti 100 % dcérskej spoločnosti od materskej spoločnosti.

78. V prvom rade odvolatelia uvádzajú, že Súd prvého stupňa nedodržal pravidlá týkajúce sa práva na obhajobu v rámci správneho konania pred Komisiou. Podľa ich názoru je Komisia povinná predložiť už pri oznámení o výhradách dôkazy o neexistencii nezávislosti dcérskej spoločnosti. V tomto prípade sa však Komisia zaoberala týmto hľadiskom až v spornom rozhodnutí.

79. Vychádzajúc, ako som navrhla, z predpokladu, že materská spoločnosť má rozhodujúci vplyv na 100 % dcérskej spoločnosti, je tento dôvod nedôvodný. Uvedený predpoklad totiž zbavuje Komisiu povinnosti predložiť z vlastného podnetu prípadné dôkazy o neexistencii nezávislosti 100 % dcérskej spoločnosti, ako aj povinnosti vypočuť v tejto súvislosti účastníkov konania.

80. V oznámení o výhradách je Komisia povinná len jednoznačne označiť právnickú osobu, ktorej môžu byť uložené pokuty, a oznámenie musí byť adresované tejto osobe.[68] Na odôvodnenie zodpovednosti materskej spoločnosti za protisúťažné sprá-

67 — Komisia v tejto súvislosti správne uvádza tieto príklady: a) materská spoločnosť je investičnou spoločnosťou a správa sa ako čistý finančný investor; b) materská spoločnosť vlastní len dočasne a na krátky čas 100 % podiel na dcérskej spoločnosti; c) materská spoločnosť nemôže na základe právnych dôvodov vykonávať v celom rozsahu 100 % kontrolu nad dcérskou spoločnosťou; okrem toho pozri iné príklady, ktoré uviedol generálny advokát Warner vo veci Commercial Solvents (návrhy citované v poznámke pod čiarou 62).

68 — Rozsudky zo 16. marca 2000, Compagnie maritime belge transports a i./Komisia, C-395/96 P a C-396/96 P, Zb. s. I-1365, body 143 a 146; z 2. októbra 2003, ARBED/Komisia, C-176/99 P, Zb. s. I-10687, bod 21, a Aalborg Portland a i./Komisia, už citovaný v poznámke pod čiarou 25, bod 60.

vanie jej 100 % dcérskej spoločnosti v zásade stačí, aby Komisia v oznámení o výhradách poukázala na vzťahy účasti.

81. Preto je materská spoločnosť povinná vyvrátiť domnienku o rozhodujúcom vplyve pomocou dôkazov, ktoré vedú k opačnému záveru. Pokiaľ už nepredložila tieto opačné dôkazy vo fáze vyšetrovania, má možnosť urobiť to vo svojej písomnej odpovedi na oznámenie o výhradách, ako aj pri príležitosti prípadného vypočutia. Je potom úlohou Komisie posúdiť tieto opačné dôkazy a vzhľadom na ne preskúmať predbežné závery, ku ktorým dospela v oznámení o výhradách. [69]

82. Je nepochybné, že tieto pravidlá boli v tomto prípade dodržané.

83. V druhom rade odvolatelia namietajú proti tvrdeniu Súdu prvého stupňa, podľa ktorého sa materská spoločnosť môže považovať za zodpovednú spoločne a nerozdielne, pokiaľ nepreukáže, že jej dcérska spoločnosť „v podstate neuplatňuje pokyny, ktoré jej dáva, a preto sa na trhu správa nezávisle“. [70] Súd prvého stupňa tým podľa odvolateľov protiprávne obmedzil možnosť opačného dôkazu iba na prípady, v ktorých materská spoločnosť dala pokyny svojej dcérskej spoločnosti a tá ich nesplnila.

84. Ani toto tvrdenie nie je presvedčivé. Vychádza zo zjavne nesprávneho chápania napadnutého rozsudku, ktoré vytrháva z kontextu jednu — objektívne nejednoznačnú — časť vety z odôvodnenia rozsudku. Ak sa však uváži aj zvyšná časť odôvodnenia napadnutého rozsudku, s dostatočnou jasnosťou sa dospeje k záveru, že Súd prvého stupňa mal v úmysle pripustiť všetky opačné dôkazy predložené materskou spoločnosťou „preukazujúce nezávislosť tejto dcérskej spoločnosti“. [71] To zahŕňa aj prípady, v ktorých materská spoločnosť vôbec neuložila pokyny svojej dcérskej spoločnosti.

d) Predbežný návrh

85. Vzhľadom na predchádzajúce úvahy je prvá časť odvolacieho dôvodu nedôvodná.

69 — Rozsudky zo 7. júna 1983, Musique Diffusion française a i./Komisia, 100/80 až 103/80, Zb. s. 1825, bod 14; Aalborg Portland a i./Komisia, už citovaný v poznámke pod čiarou 25, bod 67; z 10. mája 2007, SGL Carbon/Komisia, C-328/05 P, Zb. s. I-3921, bod 62, a z 10. júla 2008, Bertelsmann a Sony Corporation of America/Impala, C-413/06 P, Zb. s. I-4951, bod 63.

70 — Bod 62 napadnutého rozsudku.

71 — Bod 60 posledná veta napadnutého rozsudku.

3. Predmet rozhodujúceho vplyvu materskej spoločnosti (druhá časť odvolacieho dôvodu)

86. Druhou časťou odvolacieho dôvodu odvolatelia namietajú proti bodom 64 a 65 napadnutého rozsudku. Domnievajú sa, že v týchto bodoch sa Súd prvého stupňa dopustil nesprávneho právneho posúdenia predmetu, na ktorý sa musí vzťahovať rozhodujúci vplyv materskej spoločnosti na jej dcérsku spoločnosť, aby sa dalo odôvodniť pripísanie zodpovednosti za protisúťažné správanie dcérskej spoločnosti. V tejto súvislosti Súd prvého stupňa nesprávne odkázal na „všetky organizačné, hospodárske a právne väzby" medzi materskou spoločnosťou a dcérskou spoločnosťou. Podľa ich názoru by bolo správne považovať za rozhodujúci len vplyv na *obchodnú politiku v užšom zmysle*, čiže na správanie dcérskej spoločnosti na trhu.

87. V tejto súvislosti si treba všimnúť, že neexistencia nezávislosti dcérskej spoločnosti, pokiaľ ide o jej správanie na trhu, predstavuje len jednu z možných okolností, na základe ktorých možno pripísať zodpovednosť materskej spoločnosti za protisúťažné správanie. Nejde vôbec o jedinú okolnosť, keďže podľa judikatúry Súdneho dvora pripísanie zodpovednosti materskej spoločnosti je možné „najmä" v prípade, ak dcérska spoločnosť, hoci má samostatnú právnu subjektivitu, nerozhoduje o svojom správaní na trhu autonómnym spôsobom. [72] Už len táto okolnosť svedčí proti názoru odvolateľov, podľa ktorých na účely pripísania zodpovednosti za protisúťažné správanie je rozhodujúci len ten vplyv, ktorý má materská spoločnosť na dcérsku spoločnosť vo vzťahu k jej obchodnej politike v užšom zmysle.

88. Vo všeobecnosti je vždy možné pripísať zodpovednosť vo vzťahoch medzi materskou spoločnosťou a dcérskou spoločnosťou, pokiaľ obe tvoria *jeden hospodársky subjekt*, čiže keď sa majú považovať za *jeden podnik*; inými slovami, pripísanie zodpovednosti materskej spoločnosti za protisúťažné správanie je namieste „s prihliadnutím na jednotu tohto celku". [73]

89. Aj keď sa však preskúma nezávislosť dcérskej spoločnosti z hľadiska jej obchodnej politike v užšom zmysle, rozhodujúci vplyv materskej spoločnosti nemožno nevyhnutne vyvodiť len z usmernení, pokynov alebo práv na spoločné rozhodovanie uložených alebo vykonávaných v konkrétnom prípade v oblasti určovania cien, výrobných alebo distribučných činností alebo obdobných aspektov rozhodujúcich vo vzťahu k správaniu na trhu. Tieto pokyny sú iba osobitne jasným ukazovateľom existencie rozhodujúceho vplyvu materskej spoločnosti na obchodnú politiku jej dcérskej spoločnosti. [74] Ich neexistencia však nevedie k nijakému záveru vo vzťahu k prípadnej nezávislosti dcérskej spoločnosti.

72 — Rozsudky ICI, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, bod 133; Geigy, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, bod 44, a Continental Can, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, bod 15.

73 — Pozri rozsudky ICI, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, body 132 a 133, a Geigy, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, bod 44.

74 — Pozri najmä rozsudky ICI, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, body 137 a 138, a Geigy, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, bod 45.

90. O to viac platí, že je irelevantná otázka, či materská spoločnosť zasiahla do bežnej správy dcérskej spoločnosti, a ešte menej to, či protisúťažná činnosť dcérskej spoločnosti vychádza z pokynov materskej spoločnosti alebo či bola materskej spoločnosti známa. [75]

91. Materská spoločnosť môže mať rozhodujúci vplyv na svoje dcérske spoločnosti aj vtedy, ak si neuplatňuje žiadne konkrétne spolurozhodovacie právo a zdrží sa ukladania konkrétnych pokynov vo vzťahu k jednotlivým aspektom obchodnej politiky. V skupine spoločností môže jednotná obchodná politika vyplývať aj *nepriamo* zo všetkých hospodárskych a právnych väzieb medzi materskou spoločnosťou a jej dcérskymi spoločnosťami. [76] A naopak, neexistenciu takejto jednotnej obchodnej politiky medzi materskou spoločnosťou a dcérskou spoločnosťou možno zistiť len prostredníctvom posúdenia všetkých hospodárskych a právnych väzieb medzi nimi. [77]

92. Napríklad vplyv materskej spoločnosti na jej dcérske spoločnosti vo vzťahu k podnikovej stratégii, podnikovej politike, prevádzkovým plánom, investíciám, kapacitám, finančnej dotácii, ľudským zdrojom a právnym otázkam môže mať nepriame dôsledky na správanie dcérskych spoločností a celej skupiny na trhu. Komisia okrem toho správne dopĺňa, že už samotná skutočnosť prináležania do skupiny spoločností môže mať vplyv na správanie na trhu, napríklad vo vzťahu k otázke, s ktorými subjektmi musí táto spoločnosť aktívne vstúpiť do súťaže.

93. Napokon je rozhodujúca otázka, či materská spoločnosť z dôvodu intenzity svojho vplyvu môže riadiť správanie dcérskej spoločnosti do tej miery, že sa tieto dve spoločnosti musia považovať za jeden hospodársky subjekt.

94. Keďže je teda rozhodujúci všeobecný vzťah medzi materskou spoločnosťou a dcérskou spoločnosťou, Súd prvého stupňa v bode 65 napadnutého rozsudku správne zdôraznil „organizačn[é[, hospodársk[e] a právn[e] väz[by]“ medzi nimi a neobmedzil sa iba na obchodnú politiku v užšom zmysle.

95. Odvolatelia namietajú, že takto by vznikla objektívna zodpovednosť („strict liability“) spoločnosti, ktorá je vedúcou skupiny, za protisúťažné správanie jej dcérskych spoloč-

75 — V tejto súvislosti môže viesť anglické znenie rozsudku ICI (už citovaného v poznámke pod čiarou 31, bod 133) k nedorozumeniam. Výraz„in all material respects“, ktorý je tam použitý, by sa dal totiž vykladať v tom zmysle, že dcérska spoločnosť musí sledovať pokyny svojej materskej spoločnosti z *hľadiska všetkých aspektov*. Skutočnosť, že toto nebolo úmyslom, však preukazuje pohľad do holandského jazykového znenia rozsudku, jediného autentického („in hoofdzaak“), ako aj porovnanie s francúzskym znením, v ktorom bol rozsudok vyhotovený („pour l'essentiel“).

76 — Súdny dvor najmä v nedávnej judikatúre kladie dôraz na tieto hospodárske a právne väzby; pozri rozsudky Metsä-Serla a i./Komisia, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, bod 27; Aristrain/Komisia, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, bod 96, a Dansk Rørindustri a i./Komisia, už citovaný v poznámke pod čiarou 18, bod 117; pozri tiež rozsudok z 11. decembra 2007, ETI a i., už citovaný v poznámke pod čiarou 2, bod 49.

77 — Je jasné, že v tejto súvislosti samostatná právna subjektivita dcérskej spoločnosti je rovnako málo rozhodujúca ako okolnosť, že dcérska spoločnosť má svoje vlastné orgány (pozri rozsudky ICI, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, bod 132; Geigy, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, bod 44, a Continental Can, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, bod 15).

ností, čo by bolo v rozpore so zásadou osobnej zodpovednosti.

96. Toto tvrdenie ma nepresvedčilo.

97. Skutočnosť, že spoločnosť, ktorá je vedúcou skupiny a má rozhodujúci vplyv na svoje dcérske spoločnosti, môže niesť spoločne a nerozdielne zodpovednosť za ich protisúťažné správanie, nie je vôbec odchýlkou od zásady osobnej zodpovednosti, [78] ale je práve jej výrazom. Materská spoločnosť a dcérske spoločnosti, ktoré podliehajú jej rozhodujúcemu vplyvu, totiž spolu tvoria právne subjekty, ktoré sú zložkami jediného podniku v zmysle práva hospodárskej súťaže a zodpovedajú za jeho konanie. [79] Ak sa tento podnik dopustí úmyselne alebo z nedbanlivosti porušenia pravidiel hospodárskej súťaže, najmä článku 81 ES a článku 53 Dohody o EHP, zakladá to spoločnú osobnú zodpovednosť všetkých právnych subjektov, ktoré tvoria štruktúru skupiny, či ide o materskú spoločnosť, alebo o dcérsku spoločnosť. [80]

98. Táto forma zodpovednosti materskej spoločnosti za protisúťažné správanie okrem toho nemá nič spoločné s objektívnou zodpovednosťou („strict liability“). Ako bolo totiž uvedené, materská spoločnosť je jedným z právnych subjektov tvoriacich podnik, ktorý sa zavinene dopustil porušenia pravidiel hospodárskej súťaže. Zjednodušene by sa dalo povedať, že táto spoločnosť (spolu so všetkými dcérskymi spoločnosťami, na ktoré má rozhodujúci vplyv) je právnym stelesnením podniku, ktorý sa zavinene dopustil porušenia pravidiel hospodárskej súťaže.

99. Je možné, že materská spoločnosť sa navonok neprejavila ako priamy účastník spáchania porušenia — napríklad ak chýbala účasť jej zamestnancov na stretnutiach účastníkov kartelovej dohody. To však neznamená, že by neniesla svoju (spolu)zodpovednosť za porušenie. Ako materská spoločnosť, ktorá má rozhodujúci vplyv na svoje dcérske spoločnosti, drží nitky v rámci skupiny. Preto sa nemôže celkom zbaviť svojej zodpovednosti za protisúťažné správanie, ktoré sa zistilo v tejto skupine, tak, že by ju preniesla na jednotlivé dcérske spoločnosti.

100. Napokon je potrebné pripomenúť, že odvolatelia vytýkali Súdu prvého stupňa aj nedostatok odôvodnenia. Tvrdia, že dôkazy, ktoré by materská spoločnosť mala predložiť Súdu prvého stupňa, aby preukázala, že ona a jej dcérske spoločnosti netvoria jeden hospodársky subjekt, sú „vágne“ a „nezrozumiteľné“. [81]

78 — K zásade osobnej zodpovednosti pozri bod 39 týchto návrhov a judikatúru citovanú v poznámke pod čiarou 26.

79 — Pozri v tejto súvislosti body 42 a 43 vyššie.

80 — Pozri v tomto zmysle rozsudok ICI, už citovaný v poznámke pod čiarou 31, bod 141.

81 — Odvolatelia odkazujú na bod 65 napadnutého rozsudku.

101. Aj táto výhrada je nedôvodná. Pojem jeden hospodársky subjekt je bežným právnym pojmom, ktorý sa pravidelne používa vo vzťahu k článku 81 ES a k článku 53 Dohody o EHP. Čo sa týka dôkazov, ktoré sa majú predložiť, je prirodzené, že Súd prvého stupňa nemôže uviesť vyčerpávajúci zoznam, pretože ako uviedol, všetko závisí od osobitostí každého jednotlivého prípadu. [82] Z bezprostredne nasledujúcich úvah v napadnutom rozsudku je však jednoznačne jasné, aký druh okolností Súd prvého stupňa očakával v tomto prípade. [83]

102. Táto posledná výhrada odvolateľov v skutočnosti nemieri ani tak proti nedostatku odôvodnenia, ako skôr k spochybneniu dôvodnosti úvah Súdu prvého stupňa. Už som však objasnila, že odvolatelia nemajú šancu s ňou uspieť.

103. Aj druhá časť odvolacieho dôvodu je preto nedôvodná.

82 — Napadnutý rozsudok, bod 65 na konci.

83 — Bod 6 v spojení s bodmi 67 až 85 napadnutého rozsudku.

C — Zhrnutie

104. Celkovo sú dôvody odvolateľov prípustné, ale nedôvodné. Ich odvolanie preto treba zamietnuť.

V — O trovách

105. Podľa článku 122 prvého odseku Rokovacieho poriadku Súdneho dvora, ak odvolanie nie je dôvodné, Súdny dvor rozhodne aj o trovách konania. Podľa článku 69 ods. 2 prvej vety v spojení s článkom 118 tohto rokovacieho poriadku účastník konania, ktorý vo veci nemal úspech, je povinný nahradiť trovy konania, ak to bolo v tomto zmysle navrhnuté. Podľa článku 69 ods. 2 druhej vety rokovacieho poriadku, ak je viac účastníkov konania, ktorí nemali úspech, Súdny dvor medzi nich rozdelí náhradu trov konania.

106. Keďže Komisia navrhla zaviazať odvolateľov na náhradu trov konania a odvolatelia nebudú mať úspech vo svojich dôvodoch, musia byť zaviazaní na náhradu trov konania spoločne a nerozdielne, keďže podali odvolanie spoločne.

VI — Návrh

107. Vzhľadom na predchádzajúce úvahy navrhujem, aby Súdny dvor rozhodol takto:

1. Odvolanie sa zamieta.

2. Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV a Akzo Nobel Functional Chemicals BV sú spoločne a nerozdielne povinní nahradiť trovy konania.